

Верховний
Суд

Диджиталізація цивільного судочинства та забезпечення права на доступ до правосуддя. Використання інформаційних технологій для належного повідомлення учасників справи

Наталія Сакара
суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду
кандидат юридичних наук, доцент

Позиція ЄСПЛ щодо забезпечення права на доступ при зверненні до суду з використанням інформаційних технологій

Відмова судів через брак обладнання у прийнятті позовних заяв в електронній формі порушує право на доступ до суду.

Lawyer Partners A. S. V. Slovakia, no. 54252/07, 3274/08, 3377/08/3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 and 29557/08, 16 June 2009

Відмова судів прийняти до розгляду апеляційну скаргу, подану в паперовій формі, замість електронної через неможливість її належним чином заповнити внаслідок недоліків програми, що використовується для заповнення формуляра, становить надмірний формалізм та підриває справедливість судового розгляду.

Xavier Lucas v. France, no. 15567/2, 09 June 2022

Будь-які перебої в роботі електронної системи документообігу, внаслідок чого заяви та додані до них додатки не змогли надійти до суду, повинні тлумачитися на користь особи, яка зробила все, що від неї залежало, для належного виконання своїх обов'язків.

Tence v. Slovenia, no. 37242/14, 31 May 2016

Способи звернення до суду в електронній формі

В практиці ВС сформувалося два підходи щодо допустимості/недопустимості звернення до суду з електронним процесуальним документом шляхом його направлення на офіційну електронну пошту суду:

- звернення до суду з електронним процесуальним документом шляхом направлення його на офіційну електронну адресу суду є належним та допускається;

- належним способом звернення до суду з процесуальними документами в електронній формі є направлення їх через підсистему «Електронний суд», а спосіб звернення осіб, які беруть участь у справі, шляхом направлення підписаних електронних документів на офіційну електронну пошту судів не передбачений чинним цивільним процесуальним законодавством.

Справа № 204/2321/22 ухвалою від 22 червня 2022 року на розгляд ВП ВС (провадження № 14-48цс22)

Особливості звернення до суду в електронній формі

- ✓ Заяви, що подаються до суду в електронній формі, повинні бути підписані електронним цифровим підписом.

Постанови ВС від 26 травня 2021 року у справі № 565/195/19 (61-2692св20), від 26 квітня 2022 року у справі № 757/6877/21-ц (провадження № 61-15898св21), від 03 лютого 2021 року у справі № 295/12247/19 (61-12247св20), від 22 квітня 2020 року у справі № 360/1789/17 (61-1997св19)

Судовий збір сплачується із застосуванням понижуючого коефіцієнту 0,8. Його сплата онлайн в кабінеті клієнта банку відповідає вимогам Закону України «Про судовий збір», а квитанція, що надходить на електронну адресу як підтвердження сплати судового збору, є єдиним можливим документом на підтвердження оплати судового збору онлайн та має доказову силу на виконання його вимог.

Постанова ВП ВС від 16 листопада 2022 року у справі № 916/228/22 (провадження № 12-26гс22), постанова ВС від 27 січня 2021 року у справі № 754/9573/13-ц (754/9573/13-ц)

- ✓ Учасник зобов'язаний надати доказ надсилання листом з описом вкладення іншим учасникам справи копій поданих до суду документів. У випадку, коли інший учасник справи відповідно до внесених ідентифікаційних даних про нього має зареєстрований Електронний кабінет, функціонал Електронного суду в автоматичному режимі надає суду та учаснику справи доказ надсилання до Електронних кабінетів інших учасників справи поданих до суду документів. Проте роздруківка електронного листування щодо надсилання копії апеляційної скарги на електронну адресу іншому учаснику справи не є належним доказом на підтвердження виконання вказаного обов'язку, оскільки не дозволяє суду переконатись у дійсності такого надсилання, а також перевірити, який саме документ було надіслано учаснику справи та встановити факт отримання нею такого направлення.

Постанова ВС від 04 жовтня 2022 року у справі № 910/622/22

- ✓ Надсилання копії апеляційної скарги з додатками на електронну адресу (яка не має статусу офіційної) іншим учасникам справи є додатковим способом повідомлення про звернення до суду апеляційної інстанції, однак не є альтернативним.

Постанова ВС від 08 травня 2023 року у справі № 911/2003/22

Особливості оформлення документів, що підтверджують повноваження представника

✓ У разі формування електронного доручення за допомогою підсистеми «Електронний суд» від особи не потрібно вимагати додаткового надання паперового примірника такої довіреності або іншого документа, що посвідчує повноваження представника.

Постанови ВС від 08 вересня 2021 у справі № 486/259/21 (61-9466св21), від 25 січня 2023 року у справі № 235/8501/21 (провадження № 61-11615св22)

✓ Доручення, сформоване за допомогою підсистеми «Електронний суд», як електронний документ, не вимагає будь-якого засвідчення і є належним документом, що підтверджує повноваження представника у суді.

Постанови ВС від 10 лютого 2022 року у справі № 560/11791/21 (провадження № К/9901/43626/21), 30 березня 2023 року у справі № 580/140/23 (провадження № К/990/4464/23)

✓ У разі генерування ордеру через «Особистий кабінет адвоката» на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України, він має містити обов'язкові реквізити, визначені Положенням № 41. У випадку автоматичного не заповнення при генерації деяких реквізитів, такі заповнюються адвокатом самостійно.

Накладення адвокатом електронного цифрового підпису на копію ордеру не свідчить про дотримання вимог щодо його змісту, в розумінні Положення № 41, а лише засвідчує його правовий статус електронної копії документа.

29 квітня 2022 року Рада адвокатів України ухвалила рішення № 45 «Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги», яким доповнила Положення, зокрема, пункт 10 новим абзацом наступного змісту: «Під час дії воєнного стану на території України дозволяється видача адвокатським бюро/адвокатським об'єднанням ордеру без скріплення його печаткою юридичної особи та без підпису керівника адвокатського об'єднання, адвокатського бюро. Правовідносини між адвокатом, який надає правничу (правову) допомогу на підставі цього ордеру та адвокатським об'єднанням, адвокатським бюро врегульовуються внутрішніми документами цих організаційно правових форм здійснення адвокатської діяльності».

Разом з тим, якщо адвокат звертається до суду не від адвокатського бюро або від адвокатського об'єднання, а індивідуально, тому вимоги пункту 10 Положення у редакції рішення Ради адвокатів України від 29 квітня 2022 року №45 не підлягають застосуванню у цьому випадку.

Отже, обов'язковим реквізитом ордеру, є власноручний підпис адвоката (у графі «Адвокат»).

Постанова ВС від 07 лютого 2023 року у справі № 466/487/22 (провадження № К/990/33710/22), від 22 грудня 2022 року у справі № 450/569/22 (провадження № К/990/25805/22), ухвали ВС від 02 березня 2023 року у справі № 522/14112/22 (провадження № К/990/6305/23), від 07 лютого 2023 року у справі № 466/77/22 (провадження № К/990/25807/22)

Особливості оформлення документів, що підтверджують повноваження представника

Електронний ордер у підсистемі «Електронний суд» формується на підставі паперового ордера, а отже, має відповідати йому щодо обсягу повноважень адвоката на представництво інтересів довіреної особи (учасника справи) у межах відповідної судової справи.

Так, обов'язковим полем, яке заповнюється адвокатом під час створення електронного ордера через підсистему «Електронний суд», є зазначення ордера, на підставі якого видається електронний ордер. Тож об'єм повноважень представника, у тому числі орган, у якому надається правова допомога, визначаються безпосередньо у паперовому ордері, та електронний ордер, сформований у підсистемі «Електронний суд», має відповідати такому складеному паперовому ордеру

Зазначення у електронному ордері, сформованому через підсистему «Електронний суд», що він виданий на підставі іншого ордера, переконливо доводить, що такий електронний ордер не є самодостатньою підставою для виникнення у адвоката повноважень на представництво інтересів особи, якій надається правова допомога. Первісно повноваження у певних обсязі та межах виникають у представника на підставі паперового ордера, якому безумовно має відповідати й електронний ордер, сформований у підсистемі «Електронний суд», на підставі якого адвокат може представляти інтереси учасника справи у підсистемі «Електронний суд».

Та обставина, що у електронному ордері, сформованому у підсистемі «Електронний суд», зазначається про представництво інтересів довіреної особи у судах, не спростовує наведених висновків Верховного Суду, адже електронний ордер, сформований у підсистемі «Електронний суд», формується із застосуванням вбудованого текстового генератора без можливості довільного формування тексту ордера, а шляхом заповнення форм, передбачених Інструкцією.

Уквала ВС від 22 травня 2023 року у справі № 713/2857/21 (провадження № 61-12392св22)

Додаткові обов'язки працівників суду і учасників справи у разі реалізації останніми права на звернення до суду в електронній формі

✓ Працівники суду повинні здійснювати перевірку заяв, які надходять до суду в електронній формі, на предмет їх підписання електронним цифровим підписом. Згідно із пунктом 5 Регламенту роботи центрального засвідчувального центру, затвердженого наказом Мінцифри від 27 серпня 2021 року № 115 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 07 жовтня 2021 року за № 1313/36935, адресою електронного інформаційного ресурсу центрального засвідчувального органу, доступ до якого забезпечується через телекомунікаційні мережі загального користування цілодобово (далі - офіційний вебсайт ЦЗО) є: www.czo.gov.ua.

Постанови ВС від 30 листопада 2022 року у справі № 2-317/11 (провадження № 61-6880св22), від 22 березня 2023 року у справі № 755/1549/22 (провадження № 61-6415св22),

При цьому не є тотожними за часовими вимірами поняття «підписання електронним цифровим підписом» та «перевірка електронного цифрового підпису».

Постанова ВС від 09 червня 2021 року у справі № 755/10972/19 (61-6483св21)

✓ Працівники суду мають здійснювати перевірку офіційної електронної пошти суду на наявність повідомлень від учасників справи та своєчасно передавати їх для реєстрації.

Постанова ВС від 07 грудня 2022 року у справі № 522/7002/17 (провадження № 61-10558св22), від 07 грудня 2022 року у справі № 709/3/22 (провадження № 61-9192св22)

✓ Учасники справи, будучи заінтересованим у реалізації свого права, повинні цікавитися станом розгляду їх справи, що дає можливість їм виявити технічний збій відправки. Додатково вони мають можливість звернутися із запитом до ДП «ЦСС» аби підтвердити факт технічного збою при направленні документів до суду. На підтвердження наявності технічної проблеми з відправкою документів можуть надаватися роздруківка скріншота сторінки Електронного кабінету користувача, який би підтвердив, що сформований документ знаходиться у статусі «направлення сторонам»; або ж лист адміністратора ЄСІТС, який підтверджує, що в системі «Електронний суд» відбувся технічний збій.

Постанова ВС від 21 березня 2023 року у справі № 560/4377/22 (провадження № К/990/28546/22)

Позиція ЄСПЛ щодо належного повідомлення

Хоча загальна концепція справедливого судового розгляду та фундаментальний принцип змагальності провадження вимагають належного вручення судових документів стороні, стаття 6 Конвенції не заходить так далеко, що зобов'язує національні органи влади забезпечити ідеально функціонуючу поштову систему.

Іншими словами, органи влади несуть відповідальність лише за ненадсилання заявнику відповідних документів. Той факт, що заявниця не отримала кореспонденцію, надіслану їй Вищим спеціалізованим судом, сам по собі не є достатнім для того, щоб закласти аргументовану основу для заяви про те, що права заявниці за статтею 6 § 1 Конвенції були порушені.

У цьому відношенні Суд вважає вражаючим, що, знаючи про труднощі з доставкою кореспонденції в минулому або, принаймні, про твердження органів влади щодо цього, заявниця залишалася досить пасивною і, схоже, не вжила жодних заходів, спрямованих на те, щоб надіслана їй кореспонденція дійшла до неї. Вона також не зверталася до судів із жодним запитом щодо стану провадження, хоча була велика ймовірність того, що інша сторона оскаржить рішення, ухвалене на користь заявниці.

У зв'язку з цим Суд нагадує, що зацікавлена сторона зобов'язана проявити особливу старанність у захисті своїх інтересів і вжити необхідні заходи для ознайомлення з рухом провадження у справі.

Sydorenko v. Ukraine (dec.), no/ 73193/12, 18 February 2021

Повідомлення учасників справи про ухвалене рішення, зроблене лише в електронній формі (в тому числі розміщення в мережі Інтернет), вважається належним, якщо викладення інформації саме в такий спосіб є передбачуваним, тобто закріпленим на законодавчому рівні, послідовним, доступним для чималої кількості осіб і зрозумілим, тобто створює можливість для особи дізнатися про рішення, яке потенційно може впливати на її права.

В той же час, враховуючи принцип пропорційності, мають також враховуватися обставини справи, що свідчать про відсутність доступу до комп'ютеру чи мережі Інтернет, комп'ютерну неграмотність та інші, що не дозволили отримати доступ до потрібного рішення.

Stichting Landgoes Steenberg and Others v. Netherlands, no. 19732/17, 16 February 2021

Надсилання повісток

Напис про одержання поштового відправлення учасником справи, в якому зазначене його прізвище, зроблений працівником поштового зв'язку, зазвичай є переконливим доказом отримання відправлення саме адресатом. Таке переконання ґрунтується на презумпції добросовісного виконання працівниками пошти своїх обов'язків. Однак таку презумпцію може бути поставлено під сумнів і спростовано.

Постанова ВС від 18 січня 2023 року у справі № 752/24739/19 (провадження № 61-20936св21), від 14 грудня 2022 року у справі № 758/168/18 (провадження № 61-6618св22), від 06 жовтня 2022 року у справі № 824/44/22 (провадження № 61-8474ав22)

Можливі причини повернення:

«адресат відмовився», «адресат відсутній за вказаною адресою» - судова повістка вважається врученою в день проставлення у поштовому повідомленні відповідної відмітки;

Пункт 3, 4 частини восьмої статті 128 ЦПК України, Постанови ВС від 10 травня 2023 року у справі № 638/20248/19 (провадження № 61-11763св22), від 21 грудня 2022 року у справі № 757/15603/19 (провадження № 61-7187св22), від 30 листопада 2022 року у справі № 760/25978/13-ц (провадження № 61-6788св22), від 31 серпня 2022 року у справі № 760/17314/17), від 10 травня 2023 року у справі № 638/20248/19 (провадження № 61-11763св22)

«за закінченням терміну зберігання», «інші причини, що не дали змоги виконати обов'язки щодо пересилання поштового відправлення» – не є доказом належного інформування учасника справи про час і місце розгляду справи, не свідчить про відмову сторони від одержання повістки чи про її незнаходження за адресою, повідомленою суду.

Постанова ВС від 18 січня 2023 року у справі № 947/15524/20 (провадження № 61-20943св21), від 18 січня 2023 року у справі № 537/909/17 (провадження № 61-9131св22), від 12 січня 2023 року у справі № 591/3717/21 (провадження № 61-734св22), від 19 грудня 2022 року у справі № 203/3899/21 (провадження № 61-7857св22), від 14 грудня 2022 року у справі № 203/99/20 (провадження № 61-5145св21)

Повідомлення на офіційну електронну пошту

Офіційна електронна пошта (частини 5 – 8 статті 14, пункт 2 частини восьмої статті 128 ЦПК України)

адреса електронної пошти, вказана користувачем в ЄСІТС, що складається з ідентифікатора, позначки «@» та доменного імені. При цьому ідентифікатором для юридичних осіб зазвичай є ідентифікаційний код юридичної особи, для фізичних осіб та фізичних осіб – підприємців – ідентифікаційний номер платника податків – фізичної особи (у разі відсутності ідентифікаційного номера – серія та номер паспорта громадянина). Доменним іменем є ім'я у домені «mail.gov.ua»);

Постанови ВС від 01 червня 2022 року у справі № 761/42977/19 (провадження № 61-1933св22), від 10 лютого 2022 року у справі № 359/5063/21 (провадження № 61-21505св21), від 27 жовтня 2021 року у справі № 279/5407/20 (провадження № 61-8744св21)

адреса електронної пошти, вказана в одному з державних реєстрів.

Пункт 5.8 Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, затвердженого рішенням ВРП від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21)

Доказами, що підтверджують наявність у особи офіційної електронної пошти, є листи ДП «Центр судових сервісів», відповіді, сформовані засобами підсистеми ЄСІТС «Електронний суд».

Постанови ВС від 08 березня 2023 року у справі № 398/2365/17 (провадження № 61-12194св22), від 05 квітня 2023 року у справі № 761/14537/15-ц (провадження № 61-11084св22)

Перебіг процесуальних строків, початок яких пов'язується з моментом вручення процесуального документа учаснику судового процесу в електронній формі, починається з наступного дня після доставлення документів до Електронного кабінету в розділі «Мої справи».

Постанови ВС від 18 квітня 2022 року у справі № 750/3275/21 (провадження № 61-21072св21), від 05 квітня 2023 року у справі № 761/14537/15-ц (провадження № 61-11084св22)

Повідомлення на електронну пошту, повідомлену учасником

Верховний суд виходить з того, що якщо учасник надав суду електронну адресу (хоча міг цього і не робити), зазначивши її у заяві (скарзі), то слід припустити, що учасник справи бажає, принаймні не заперечує, щоб ці засоби комунікації використовувалися судом. Це, в свою чергу, покладає на учасника справи обов'язок отримувати повідомлення і відповідати на них. З огляду на це, суд, який комунікує з учасником за допомогою повідомлених ним засобів, діє правомірно і добросовісно. Тому слід виходити з «презумпції обізнаності»: особа, якій адресовано повідомлення суду через такі засоби комунікації, знає або принаймні повинна була дізнатися про повідомлення.

Постанови ВС від 27 квітня 2023 року у справі № 727/474/16-ц (провадження № 61-8157св22), від 26 квітня 2023 року у справі № 127/32270/21 (провадження № 61-12567св22), від 20 січня 2023 року у справі № 465/6147/18 (провадження № 61-8101св22), від 30 листопада 2022 року у справі № 759/14068/19 (провадження № 61-8505св22), від 30 листопада 2022 року у справі № 725/486/22 (провадження № 61-7107 св22)

Суд ураховує, що в умовах воєнного стану надсилання судових рішень на електронну пошту, яка зазначена учасником процесу в поданих ним документах як власна електронна адреса, є доцільним і спрямованим на досягнення мети, яка полягає у повідомленні учасника процесу про ухвалені судові рішення.

Постанова ВС від 28 квітня 2023 року у справі № 904/272/22

Оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України

Учасники судового процесу, яких можливо повідомляти в такий спосіб:

Будь-який учасник справи за умови, якщо остання відома адреса місця проживання (перебування), місцезнаходження або місця роботи знаходиться на тимчасово окупованій території у разі відсутності офіційної електронної адреси;

Стаття 12-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», Ухвала ВС від 28 листопада 2022 року у справі № 757/2884/20-ц (провадження № 61-9211ск22), Постанови ВС від 10 квітня 2020 року у справі № 415/7119/15-ц (провадження 61-7829св18), від 13 лютого 2019 року у справі № 463/4305/15-ц (провадження № 61-12164св18)

Лише **відповідач, третя особа, свідок**, зареєстроване місце проживання (перебування), місцезнаходження чи місце роботи якого невідоме, а також **заінтересована особа** у справах про видачу обмежувального припису

Частина 11 статті 128 ЦПК України, постанови ВС від 11 листопада 2022 року у справі № 0417/2-4308/2011 (провадження № 61-12162св21), від 05 жовтня 2022 року у справі № 757/72370/17 (провадження № 61-17265св20), від 10 серпня 2022 року у справі № 757/28189/20-ц (провадження № 61-6264св22), від 14 грудня 2022 року у справі № 372/3482/19 (провадження № 61-6154св22), від 22 червня 2022 року у справі № 555/1772/11 (провадження № 61-4319св22), від 03 лютого 2021 року у справі № 309/1214/16-ц (провадження № 61-14277св20)

Інші способи повідомлення (частина дев'ята, тринадцята статті 128 ЦПК України)

✓ Телефонограма

Повідомлення учасників справи, крім учасників у справах про видачу обмежувального припису, телефонограмою про розгляд справи не відповідає встановленому порядку повідомлення про дату, час і місце розгляду справи.

Постанови ВС від 12 квітня 2023 року у справі № 127/18576/21 (провадження № 61-12428св22), від 07 грудня 2022 року у справі № 520/5811/13 (61-1248св21), від 31 серпня 2022 року у справі № 463/8859/20 (провадження № 6106211св22), від 27 червня 2022 року у справі № 341/1363/21 (провадження № 61-21265св21)

✓ СМС-повідомлення

Довідка про доставку SMS, складена невідомою відповідальною особою щодо повідомлення ОСОБА_1 за номером телефону HOMER_2 про зазначений розгляд справи, не є належним повідомленням, оскільки не було передумов, передбачених частинами дев'ятою, тринадцятою статті 128 ЦПК України, для застосування такого способу сповіщення учасника справи про судовий розгляд, адже у матеріалах справи немає відповідних заяв про виклик цього учасника до суду за допомогою засобів мобільного зв'язку.

Постанови ВС від 08 травня 2023 року у справі № 201/9898/19 (провадження № 61-12531св22), від 31 січня 2023 року у справі № 693/812/21 (провадження № 61-11611св22), 10 листопада 2022 року у справі № 440/222/19 (провадження № 61-8993св22), від 26 жовтня 2022 року у справі № 666/6309/13-ц (провадження 61-1121св22), від 15 березня 2023 року у справі № 299/3583/15-ц (провадження № 61-8231св22).

✓ Мобільний онлайн-додаток «Viber»

Направлення фото судової повістки-повідомлення через безкоштовний мобільний додаток «Viber» не вважається належним повідомленням.

Постанова ВС від 22 вересня 2021 року у справі № 753/16685/19 (провадження № 61-4901св21)

✓ Опублікування рішення в ЄДРСР

Вичерпний перелік випадків, які підтверджують дату вручення судового рішення, наведений у частині шостій статті 272 ЦПК України, і в цьому переліку день оприлюднення судового рішення в ЄДРСР не прирівняно до дня вручення судового рішення. Можливість дізнатися про ухвалене судом першої інстанції рішення з ЄДРСР є лише правом заявника. При цьому оприлюднення судового рішення в ЄДРСР не скасовує обов'язок суду вчасно направляти копії судових рішень учасникам справи.

Постанова ВС від 16 листопада 2022 року у справі № 752/24301/19 (провадження № 61-5390св22), від 14 липня 2022 року у справі № 285/2686/20-ц)

Процесуальні особливості вирішення питання щодо можливості розгляду справи з використанням відеоконференції:

- ✓ Проведення судового засідання в режимі відеоконференції є правом, а не обов'язком суду.
Постанова ВС від 31 січня 2023 року у справі № 906/943/18
- ✓ Особа, яка займає процесуальний статус учасника справи, має право не пізніше п'яти днів до дня проведення судового засідання подати у будь-якій формі заяву про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, направивши її копію іншим учасникам справи.
Ухвала ВП ВС від 13 липня 2022 року у справі № 910/5201/19 (провадження № 12-37гс21), Постанова ВС від 09 червня 2021 року у справі № 521/14321/19 (провадження № 61-11753св20)
- ✓ Порушення строків подання заяви про розгляд справи в режимі відеоконференції, встановлених в частині 2 статті 212 ЦПК України, є однією з підстав для відмови у її задоволенні та залишення без розгляду.
Постанова ВС від 27 травня 2021 року у справі № 752/17491/17 (провадження № 61-161св19), від 20 березня 2020 року у справі № 184/1401/16-ц (провадження № 61-6167св18), від 14 липня 2021 року у справі № 910/11884/19
- ✓ Розгляд заяви про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, навіть якщо остання надійшла з порушенням строків, встановлених частиною другою статті 212 ЦПК України, має здійснюватися до судового засідання, крім випадків подання такої заяви в день проведення судового засідання.
Постанови ВС від 27 липня 2022 року у справі № 580/1802/20 (провадження № К/990/8511/22), від 22 березня 2023 року у справі № 466/4418/21 (провадження № 61-763св23)
- ✓ Нерозгляд заяви про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, неповідомлення вчасно учасника про розгляд справи без застосування відеоконференції фактично призводить до порушення порядку належного повідомлення про час і місце розгляду справи.
Постанови ВС від 08 березня 2023 року у справі № 398/2365/17 (провадження № 61-12194св22), від 23 лютого 2022 року у справі № 904/5816/20, від 09 грудня 2020 року у справі № 675/1175/17 (провадження № К/9901/50648/18, К/9901/50827/18)
- ✓ Копія ухвали про задоволення заяви сторони про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції в обов'язковому порядку має направлятися учасникам справи. Її невручення є підставою для відкладення розгляду справи, оскільки в матеріалах справи будуть відсутні відомості про вручення судової повістки їй, відповідно, учасник справи буде вважатися таким, що не повідомлений належним чином про час та місце розгляду справи.
Постанова ВС від 14 квітня 2021 року у справі № 343/1397/19 (провадження № 61-13703св20), від 11 березня 2021 року у справі № 803/12/20 (провадження № 61-10423ав20), від 09 жовтня 2020 року у справі № 320/463/17 (провадження № 61-41837св18)
- ✓ Процесуальне законодавство не містить приписів, які унеможлилювали б звернення до суду з єдиним (одним) клопотанням (заявою) щодо участі у всіх судових засіданнях по справі в режимі відеоконференції (що й було зроблено ПрАТ «АПК-Інвест») або передбачали звернення виключно з окремим клопотанням (заявою) щодо кожного судового засідання.
Постанова ВС від 23 березня 2023 року у справі № 905/2371/21

Ризики, на які слід зважати, під час проведення судового засідання в режимі відеоконференції

✓ Здійснюючи подання заяви щодо участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції, учасник або його представник повинен усвідомлювати наслідки та ризики, які може він понести або особа, яку він представляє, у випадку неможливості участі в судовому засіданні в відеоконференції.

Постанови ВС від 16 листопада 2021 року у справі № 910/8690/20; від 18 травня 2021 року у справі № 923/378/17

✓ У випадку, якщо у позовній заяві позивач визначив спосіб своєї участі у справі в режимі відеоконференції у конкретному суді, але в подальшому заявляє клопотання про відкладення судових засідань, обгрутовуючи їх обставинами (наприклад, важким фінансовим станом), які унеможливають його явку до цього суду, але такі обставини існували і на час звернення з позовом, наведене свідчить про недобросовісність дій та не може вважатися поважною причиною неявки в судове засідання.

Постанова ВС від 28 березня 2023 року у справі № 711/7486/19 (провадження № 61-10183св21)

✓ Задовольняючи заяву про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, суд має зважати на те, чи просить учасник справи дозволити йому участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції або поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, або в приміщенні конкретного суду.

Постанова ВС від 10 травня 2023 року у справі № 208/6136/15 (провадження № 61-1861св23)

✓ У випадку задоволення заяви учасника про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні іншого суду, обов'язок щодо забезпечення можливості реальної участі учасника в судовому засіданні покладається на суд, якому доручено проведення відеоконференції.

Постанова ВС від 26 січня 2022 року у справі № 537/5256/19 (провадження № 61-634св21)

Дослідження доказів у разі проведення судового засідання в режимі відеоконференції

У випадку, якщо оригінали доказів **безпосередньо не оглядалися** судом під час розгляду справи в підготовчому засіданні, а натомість судом було **здійснено лише візуальний їх огляд дистанційно в режимі відеоконференції**, що достеменно не дозволяє стверджувати про забезпечення належного дослідження поданих доказів з урахуванням вимог, визначених до оцінки доказів чинним процесуальним законодавством України, та в цілому не може нівелювати сумніви інших учасників у достовірності наданих доказів на підтвердження своїх доводів в обґрунтування вимог позову.

Постанова ВС від 30 березня 2023 року у справі № 905/2307/21 (905/496/22)

«Форми» електронних доказів

Учасник справи на обґрунтування своїх вимог і заперечень має право подати суду електронний доказ в таких формах:

- 1) оригінал;
- 2) електронна копія, засвідчена електронним цифровим підписом;
- 3) паперова копія, посвідчена в порядку, передбаченому законом.

Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом, однак є однією з форм, у якій учасник справи має право подати електронний доказ (частина третя статті 96 ГПК України), який, в свою чергу, є засобом встановлення даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (пункт 1 частини другої статті 73 ГПК України). Таким чином подання електронного доказу в паперовій копії саме по собі не робить такий доказ недопустимим. Суд може не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу, у випадку якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу

Постанова ВС від 19 січня 2021 року у справі № 922/51/20.

Оригінал електронного доказу

✓ Оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронні довірчі послуги". У разі надсилання електронного документа кільком адресатам або його зберігання на кількох електронних носіях інформації кожний з електронних примірників вважається оригіналом електронного документа.

Частини перша, друга статті 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг».

Відсутність кваліфікованого електронного підпису не зумовлює недостовірність певних даних в електронній формі, й відповідно, недостовірність електронного доказу. Вирішення питання достовірності такого доказу має відбуватися на загальних засадах, визначених ГПК, і відповідно до стандарту доказування «баланс ймовірностей», передбаченого статтею 97 ГПК України.

Невикористання електронного підпису особами, які створили електронний доказ (лист, повідомлення, файл, аудіозапис, інші дані), не є підставою для визнання такого доказу недопустимим, якщо інше не встановлено законом.

Постанова ВС від 23 березня 2023 року у справі № 910/3105/21

✓ Ототожнення електронного доказу як засобу доказування та матеріального носія такого документа є безпідставним, оскільки характерною рисою електронного документа є відсутність жорсткої прив'язки до конкретного матеріального носія.

Постанова ВС від 27 квітня 2023 року у справі № 149/2360/17 (провадження № 51-10км23)

✓ Головною особливістю електронного документа є відсутність жорсткої прив'язки до конкретного матеріального носія. Один і той же електронний документ (відеозапис) може існувати на різних носіях. Всі ідентичні за своїм змістом примірники електронного документа можуть розглядатися як оригінали та відрізнятися один від одного тільки часом та датою створення. Електронний файл із відеозаписом обставин події, зафіксований на оптичному диску, є оригіналом (відображенням) електронного документа, а тому такий диск є самостійним джерелом доказів, похідним від інформації, що зберігається на комп'ютері в електронному вигляді.

Постанова ВС від 10 вересня 2020 року у справі № 751/6069/19 (провадження № 51-1704км20)

✓ Поняття електронного документа та електронного доказу не є тотожними, оскільки поняття електронного доказу є значно ширшим, та, окрім власне електронних документів, оформлених відповідно до статей 5, 6 Закону "Про електронні документи та електронний документообіг", на які посилався суд апеляційної інстанції, включає в себе будь-яку інформацію в цифровій формі, що має значення для розгляду справи, в тому числі повідомлення, відправлені електронною поштою або іншими засобами електронного зв'язку.

Постанова ВС від 03 серпня 2022 року у справі № 910/5408/21

✓ Диск з відеозаписом є оригіналом електронного доказу, а відтак не вимагає наявності електронного підпису.

Постанова ВС від 11 січня 2023 року у справі № 924/1234/21

Допустимість копій (паперових копій) електронного доказу

✓ Скрін-шоти з телефону та планшету, роздруківки з застосунку "Viber" є належними та допустимими доказами у справі, що досліджуються судами у їх сукупності з іншими доказами та яким має бути надана оцінка.

Постанови ВС від 13.07.2020 у справі № 753/10840/19 (провадження № 61-22727св19), від 18.02.2021 у справі № 442/3516/20 (провадження № 61-17622св20)

✓ В практиці ВС склалося два підходи щодо допустимості роздруківок листів з електронної пошти, інтернет-сторінок (веб-сайтів):

- лист електронної пошти є таким, що містить відомості про факт відправлення повідомлення із відповідної електронної адреси, час відправлення, адресатів листа - осіб, до відома яких було доведено таке повідомлення тощо. У випадку, якщо позивач подає позов у паперовій формі, то електронний лист може бути наданий суду у вигляді відповідної роздруківки. Така роздруківка електронного листа та додатків до нього є паперовою копією електронного доказу;

- роздруківка електронної переписки не може бути використана як доказ у справі, оскільки не відповідає вимогам ст.6 Закону "Про електронні документи та електронний документообіг", не містить електронного підпису, який є обов'язковим реквізитом електронного документа, що унеможливорює ідентифікацію відправника повідомлення, міст такого документа не захищений від внесення правок та викривлення.

Справа № 916/3027/21 ухвалою ВС від 24 січня 2023 року передана на розгляд ВП ВС (провадження № 12-8гс23)

Законодавство, що регулює відносини, пов'язані з поширенням недостовірної інформації шляхом передання її по радіо, телебаченню, не передбачає, що докази поширення такої інформації (докази транслявання чи ретранслявання телерадіоорганізацією передачі зі спірною інформацією) можуть бути отримані виключно в порядку, передбаченому Законом України «Про телебачення і радіомовлення»

Відповідно до змісту вказаних норм, для досягнення мети здійснення судового розгляду, позивач має право надати або відеозапис, отриманий у порядку статті 64 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», або відеозапис з електронного інтернет-джерела (електронної платформи), на якому (якій) розміщено відеоролик. Якщо особа не має такого запису і надає копію, отриману з інших джерел, відповідно до частини п'ятої статті 96 ГПК України суд може витребувати відеозапис за наявності сумніву у відповідності поданого відеозапису оригіналу. Якщо відеозапис не зберігся взагалі, то сторони мають право доводити факти порушеного права у справі будь-якими доказами.

Постанова ВП ВС від 07 грудня 2021 року у справі № 905/902/20 (провадження № 12-52гс21)

Порядок засвідчення копій (паперових копій) електронного доказу

✓ Чинним законодавством не визначено порядку засвідчення електронних доказів, зокрема поданих у паперових копіях, ураховуючи також те, що деякі з цих доказів (відео-, звукозаписи) не можуть бути відображені у паперовому виді. Невизначеність порядку засвідчення електронного документа, поданого у паперовій його копії зумовлює на практиці необхідність урахування учасниками процесу стандартів оформлення документів, визначених національним стандартом як нормативним документом відповідно до статей 1, 23 Закону України "Про стандартизацію» (п. 5.26 Національного стандарту України "Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. ДСТУ 4163-2020", прийнятий та наданий чинності наказом Державного підприємства "Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості" від 01.07.2020 № 144, який чинний від 01.09.2021).

Постанови ВС від 20 квітня 2023 року у справі № 910/517421/21, від 23 березня 2023 у справі № 910/3105/21, від 16 листопада 2022 у справі № 917/1604/21

✓ Копії електронних доказів може засвідчувати безпосередньо суддя, але після дослідження оригіналу електронного доказу

Постанови ВС від 23 березня 2023 року у справі № 910/3105/21, від 23 вересня 2021 у справі № 910/17662/19).

Дослідження, оцінка та витребування електронних доказів

Важливим є дотримання **принципу недискримінації** при дослідженні електронних доказів, що означає, що суди не повинні відмовляти в прийнятті електронних доказів і не повинні заперечувати їх юридичну силу лише тому, що вони зібрані та / або подані в електронній формі. Суди не повинні заперечувати юридичну силу електронних доказів лише через відсутність вдосконаленого, кваліфікованого або подібного захищеного електронного підпису. Сторонам має бути дозволено подавати електронні докази в оригінальному електронному форматі без необхідності надання роздруківок.

Невикористання електронного підпису особами, які створили електронний доказ (лист, повідомлення, файл, аудіозапис, інші дані), не є підставою для визнання такого доказу недопустимим, якщо інше не встановлено законом.

Постанова ВС від 03 серпня 2022 року у справі № 910/5408/21

Подання електронного доказу в паперовій копії саме лише не робить такий доказ недопустимим. Суд може не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу виключно у тому випадку, якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу.

Постанова ВС від 29 січня 2021 року у справі № 922/51/20

Не є порушенням норм процесуального права нездійснення дослідження оригіналу електронного доказу за наявності в матеріалах справи паперових копій цих доказів та за відсутності обґрунтованих сумнівів у їх відповідності оригіналу.

Постанови від 28 квітня 2021 року у справі № 234/7160/20 (провадження № 61-2903св21), від 18 червня 2021 року у справі № 234/8079/20 (провадження № 61-2904св21)

Дослідження, оцінка та витребування електронних доказів

Відповідно, добросовісно реалізуючи право на подання електронного доказу в його паперовій копії, учасник справи, виходячи з принципу правової визначеності, може розраховувати на відповідні процесуальні дії суду, у випадку виникнення у нього (суду) сумнівів щодо відповідності поданої паперової копії оригіналу, включаючи і право учасника справи, у разі відсутності у нього можливості подати доказ, який витребує суд, або відсутності можливості подати такий доказ у встановлені строки, повідомити про це суд із зазначенням причин протягом п`яти днів з дня вручення ухвали про витребування таких доказів (частини восьма, десята статті 81 ГПК України).

Частиною четвертою статті 74 ГПК України встановлено, що суд не може збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи, крім витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов`язків щодо доказів.

Проте, в порушення наведених приписів процесуального законодавства, місцевий господарський суд не витребував у позивача оригіналу електронного доказу, у зв`язку з чим передчасним є невзяття судом до уваги поданого доказу в його паперовій копії та висновок суду про недоведеність позивачем обставин (факту) укладання кредитного договору

Постанова ВС від 02 липня 2020 року у справі № 922/2315/19

Проявом надмірного формалізму є ситуація, за якою суди, не ставлячи питання щодо сумнівів у відповідності копій поданих кредитором виписок їх оригіналам, які є паперовою копією електронного доказу, не приймають їх до уваги та не досліджують лише з мотиву невідповідності засвідчення копії вимогам ДСТУ 4163-2003.

Постанова ВС від 20 квітня 2023 року у справі № 910/5174/21

Дослідження диска, на який перенесено дані з іншого накопичувача, за умови того, що інша сторона не посилається на монтаж та невідповідність відтвореного запису певній події, не свідчить про порушення порядку дослідження доказів, зокрема тих, що зафіксовані на електронному носії інформації.

Постанова ВС від 05 квітня 2023 року у справі № 638/1200/18 (провадження № 51-2911км22)

Верховний
Суд

Дякую за увагу!